

Gravfältet i Vikhagen

Arkeologisk undersökning av en grav
vid Bogeviden, Gotland

Spillingsprojektet
Maj 2005

ArkeoDok Rapport 2005:5

ArkeoDok

Innehåll

Inledning	1
Sammanfattning	1
Bogeviken och dess fornlämningsmiljö	1
Gravfältet vid Vikhagen	2
Introduktion	2
Presentation av gravfältet RAÄ 59, Boge socken	3
Syftet med undersökningen, vetenskapliga frågeställningar och pedagogiska mål	3
Samarbetet med Lännaskolan	4
Undersökningsmetod	4
Undersökningen av gravfältet vid Vikhagen 2005	5
Anläggningsbeskrivningar	5
Osteologisk analys	5
Fyndanalys	6
Undersökningens resultat	6
Tolkning	9
Vapenfynd kring Bogeviken	9
Pedagogisk utvärdering	10
Avslutning	10
Publik verksamhet	10
Tekniska upplysningar	11
Administrativa uppgifter	11
Käll- och litteraturhänvisningar	12
Övriga referenser för vidare läsning och in-formation	12
Bilaga 1. Elevernas rapport: Dagbok och kommentarer	13
André Nordlanders rapport	13
Adam Andersson och Birgitta Jakobssons rapport	13
Denna rapport är skriven av: Adam (Grottis) och Birgitta (Bingan).	14
Emil Engströms rapport	14
Linda Karlssons rapport	15

Inledning

Sammanfattning

2005 är utlyst som ”Vikingaår” på Gotland. Det innebär ett samarbete mellan kommun, länsstyrelse, högskola, länsmuseum, privata aktörer samt näringsliv (Gotland vikingaön, se referensförteckning) med syftet att lyfta fram öns vikingatida historia. Bogeviden i allmänhet och området kring Spillingsskatten i synnerhet är förstås en viktig och närmast självklar ingrediens i en sådan satsning.

Undersökningarna kring fyndplatsen för silverskatten i Spillingsskatten kommer att få en fortsättning under sommaren 2005. Dessutom är målet att Spillingsskatten och Närs gårdar och därmed skattfyndplatsen ska sättas in i ett större rumsligt sammanhang. Skattens belägenhet, i närheten av Bogeviden, är en tydlig koppling till en hamn i Bogeviden.

För att tydliggöra historien om Bogeviden krävs det att synliggöra den redan kända historien samt att fylla ut några av de kunskapsluckor som ännu finns. Meningen med de insatser som ryms i denna undersökningsplan syftar till att fylla några av de mest uppenbara kunskapsluckorna rörande den vikingatida historien runt Bogeviden.

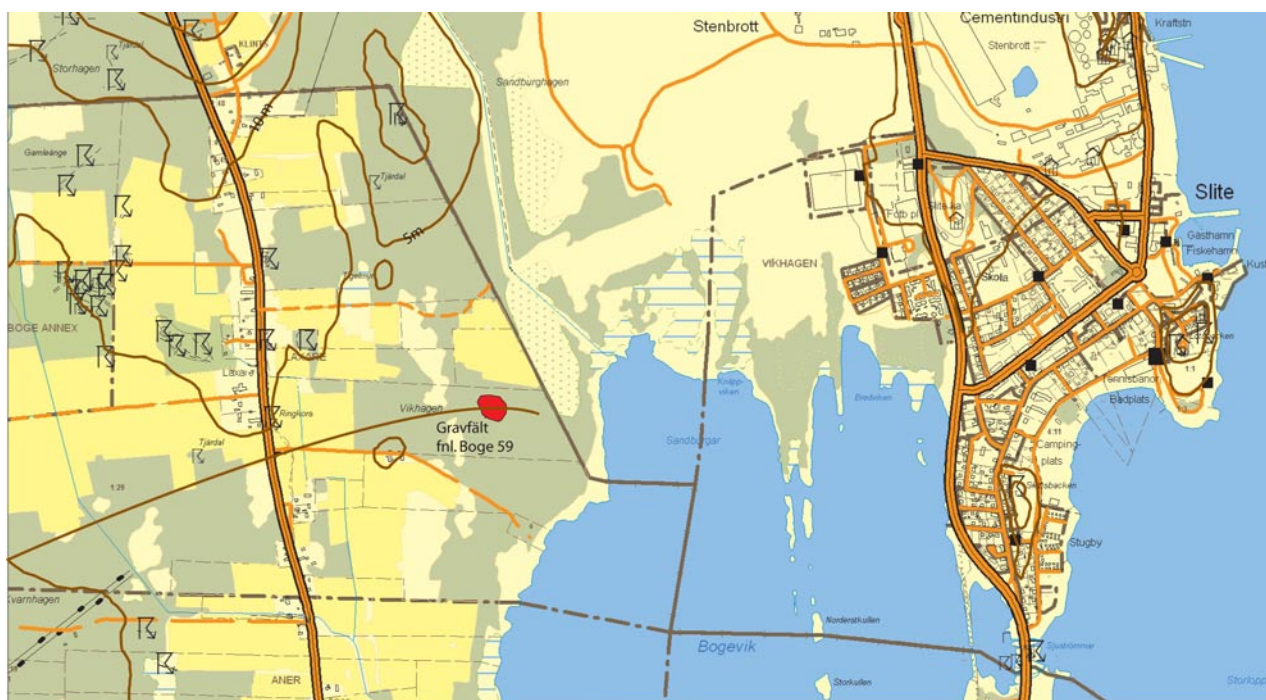
Som ett led i detta arbete har Länsstyrelsen Gotlands län uppdragit åt ArkeoDok att som ett led i ett tvåårigt projekt (2005-2006) genomföra en undersökning av ett gravfält vid Bogevidens forna strandlinje (Raä 59). Undersökningen företogs i syfte att ta reda på mer om gravfältet, framför allt med tanke på att gravfältets rumsliga placering avviker från de flesta av de samtida gravfälten på Gotland. Gravfältet, som bör ha tillhört Laxare gård och därmed utgör Laxares tredje gravfält, är beläget omedelbart väster om Bogevidens norra del.

Föreliggande rapport är den första av totalt fem rapporter från projektet under året. Resultaten under året kommer att presenteras som skrivna rapporter, artiklar samt på en hemsida skapad inom och för projektet (se referenser).

I föreliggande rapport kommer relativt stort utrymme att beredas de pedagogiska momenten. I synnerhet utvärdering och beskrivning av dessa.

Bogeviden och dess fornlämningsmiljö

Under 1930- och 1970-talen genomfördes inventeringar av fornlämningsbeståndet i Othem och Boge socknar. Åren 2003–2004 genomfördes en kompletterande inventering av Bogevidens närområde. Arbetet mynnade ut i förslag till

Fornlämning nr 59 i Boge socken utgörs av ett gravfält om ca 30 gravar. Gravfältet är beläget i närhet av Bogeviden, på en mycket ringa höjd över havet. Under vikingatiden bör gravfältet ha legat i direkt anslutning till strandkanten, på en mindre ås ut i vattnet. Gravarna utgörs av mindre överväxta stensättningar. Gravfältets belägenhet antyder att det kan ha att göra med en hamnverksamhet i närheten, som sannolikt skall knytas till gården Laxare, belägen längre in i landet i anslutning till den väg som leder från Boge kyrka och norrut.

arkeologiska åtgärder i området.

Initiativtagare var Spillingsskattens Wänner som också var finansiärer. Arbetet sammanställdes i skriften "Bogevikens livliga forntid" (Widerström & Holm 2004). Detta material, tillsammans med Johan Holms uppsats "Gårdarna i vikens närhet" (Stockholms universitet 2002) ligger till grund för de arkeologiska åtgärder som presenteras här. En naturlig utgångspunkt är givetvis skatten vid Spilling och de arkeologiska arbeten som utförts där sedan skatten påträffades 1999.

Bogeviken bör ha varit oöverträffad i försvarssyfte då den är lätt att spärra för att på så sätt välja sina gäster. Oöverträffad också för sitt skyddade läge i den lagunliknande viken. Alla geografiska förutsättningar för en god hamn finns, men de arkeologiska spåren efter denna hamn och handelsplats, som ofta målas upp som en av Gotlands absolut mest betydelsefulla, saknas ännu i hög grad.

För Bogevikens vikingatida historia är runstenen från Pilgårds en viktig pusselbit. Likaså bildstenarna från Laxare. Från en runsten i Vidbo, Uppland (U 375), hämtar vi det äldsta omnämmandet av en plats på Gotland, nämligen Boge. Den berättar om Sigfast och Ginlög som lät resa en runsten efter sin son. Sonen, som hette Vinaman, mötte av

någon anledning döden i Boge. Språkforskare är i dag tämligen ense om att det är Boge på nordöstra Gotland som avses.

Detta faktum ensamt gör Boge till något extra, även med fyndrika gotländska mått mätt. Flera gravfält, undersökta såväl som ännu inte alls undersökta, vittnar om en aktiv plats under vikingatiden.

Forskning om området kring Bogeviken har påbörjats vid flera tillfällen, men någon samordnad forskning kan man inte tala om. Flera gravfält är undersökta på 40- och 50-talen. En c-uppsats i arkeologi (Lena Almqvist) är skriven på 80-talet och viss punktforskning har skett under 90-talet, bl.a. rapporterade i Monica Wennerstens omfattande rapport över grävningar vid Mojner. Med "Bogevikens livliga forntid" (Widerström & Holm 2004) finns det en utgångspunkt för att samla forskningen kring Bogeviken i ett mer övergripande och heltäckande perspektiv.

Gravfältet vid Vikhagen

Introduktion

Undersökningen vid Vikhagen innebar en undersökning av en grav på ett gravfält som under vikingatid

Gravfältet vid Vikhagen ligger på en svag ås i landskapet som under vikingatid bör ha omgivits av Bogevikens vatten. Gravarna är som regel överväxta, men i enstaka fall syns dessa tydligt i form av gråstenshögar.

bör ha legat omedelbart intill Bogevikens strand.

Arbetet genomfördes tillsammans med elever från Lännaskolan i Slite som ett kombinerat vetenskapligt och pedagogiskt projekt. I detta sammanhang kan också nämnas att år 2004 påträffades en svärdslipningssten 100 meter SV om gravfältet (Widerström & Holm 2004).

Denna kommer att mätas in och registreras i samband med inmätningen av hela gravfältet. Norr om Vikhagengravfältet ligger en uppodlad yta. I anslutning till denna finns ett par osäkra stensättningar (Raä 60:1 och 60:2) samt ett större odlingsröse. Med anledning av detta kan den definitiva gränsen för Raä 59 vara svår att avgöra. Måhända är Raä 60 också en del av gravfältet.

Presentation av gravfältet RAÄ 59, Boge socken.

RAÄ 59 i Boge är ett gravfält beläget på en höjdrygg, idag i återplanterad skogsmark, som under vikingatid bör ha legat i nära anslutning till Bogevikens strand. Med anledning av detta förmodas gravfältet inte vara äldre än vikingatid. Man kan se att gravhögar ligger på låga åsar vilket gör det möjligt att vattnet i vissa fall till och med letat sig in mellan gravarna.

Under vikingatid har vattnet uppenbarligen gått in väster om gravfältet. Gravfältet har alltså bildat en udde ut i Bogeviden. Mitten av gravfältet ligger vid koordinaterna X- 6401405/ Y- 1676811 och det är ca. 121 meter NV-SÖ riktning och 68 meter i SV-NÖ riktning enligt fornlämningsregistret.

Gravfältet ska enligt nämnda register bestå av 15 stycken säkra stensättningar och eventuellt 5 till av osäker karaktär. Dessa räknades in vid en inventering år 1975. Vid en inventering år 2004 kunde det konstateras att den siffran var i klar underkant och mellan 33 och 36 anläggningar kunde räknas in (Holm och Widerström 2004), alla stensättningar mellan 4 och 8 meter i diameter.

Den osäkerhetsfaktor som kan finnas beror på att anläggningarna på ett par platser går i varandra. Vid inventeringstillfället 1975 var området skogbeväxt. I dag är det en öppen mark där träd avverkats. Återplantering genomfördes för 4 år sedan och området består nu av ca. 0,6 meter höga tallar. Flera av anläggningarna har tydliga mittkratrar och det stora flertalet av anläggningarna får därmed betraktas som sannolikt plundrade. Inga tidigare undersökningar har genomförts av gravfältet eller i närområdet.

Syftet med undersökningen, vetenskapliga frågeställningar och pedagogiska mål

Vetenskapliga frågeställningar

Syftet med en delundersökning av gravfältet var, dels att få en uppfattning om när det varit i bruk, dels att se om man kan spåra influenser i materialet från andra delar av Östersjöområdet och därmed i bästa fall få ett grepp om vem som kan ha nyttjat gravfältet. Ytterst handlar det om att bidra med ytterligare en pusselbit till förståelsen av områdets historia.

Ur en mer generell aspekt syftar undersökningen till att få ytterligare information om de till synes aparta gravfält som Dan Carlsson identifierat vid några av Gotlands större vikingatida gårdar och anläggningsplatser, exempelvis vid Snäckgården norr om Visby och vid Snäckhagen i Kappelshamn.

Alltså; vilken roll har Vikhagens och de andra avsides belägna gravfälten spelat? Är de begravningsplats för besökare, handelsmän som dött på resande fot, eller är de att se som en del av de gotländska gårdarnas historia?

Undersökningsresultaten ska ställas mot resultaten av undersökningen av gravfälten vid Laxare som undersöktes av Greta Arwidsson under åren 1953, 1954 och 1955. Undersökningen avslutades av Erik Nylén år 1956. Här påträffades bl.a. vikingatida bildstenar i gravarna.

De resultat som framkommer under år 2005 ska också jämföras med undersökningsresultaten från gravfältet på dagens Slite torg. De ansvariga för den största undersökningen vid Slite torg; Einerstam och Thålin, har noterat skillnader i det material som grävdes fram på torget i fråga om östligt och västligt ursprung.

En undersökning vid Vikhagen skulle kunna ställas mot, och jämföras med, de resultat som framkommit vid tidigare undersökningar i området, både vid det redan undersökta gravfältet vid Laxare samt vid det som i dag utgör Slite torg.

Resultaten från dessa båda undersökningar gör en undersökning av gravfältet vid Vikhagen relevant då resultat går att sätta in i ett väldokumenterat sammanhang och därmed ge en bättre möjlighet till att belysa historien runt Bogeviden.

Pedagogiska mål

Under våren 2005 fortsatte ett redan påbörjat samarbete med Lännaskolan i Slite genom att även omfatta en arkeologisk undersökning. Detta skall ses som en del i den utåtriktade verksamhet som ligger i projekts mål, med syfte att väcka intresse och

kunskap hos elever, föräldrar och lärare om deras hembygd.

Genom samarbete med högstadieskolan ska ungdomarna, eleverna, få en chans att prova på arkeologisk arbetsmetodik. De kommer att lära känna det område de själva är uppväxta i, vilket förhoppningsvis kommer att medföra en ny syn på området, en ny hembygdskänsla bland eleverna.

De pedagogiska målen kommer utöver och förändrar inte på något sätt den vetenskapliga målsättningen. Ska den pedagogiska delen av projektet ha någon beständighet är det viktigt att det följs upp med redovisningar och nya möten med elever och lärare under projektets gång. Ett fortsatt samarbete i största allmänhet mellan projektet och skolan är härvid det ideala. Som framgår av rapporten nedan var den pedagogiska delen av grävningen mycket lyckad.

Samarbetet med Lännaskolan

Fyra stycken niondeklasselever, två elever från åttan och en 15-årig praktikant från Länsstyrelsen deltog vid undersökningen tillsammans med en lärare/bibliotekarie. Undersökningen genomfördes under ledning av två arkeologer; Per Widerström och Johan Holm.

Innan undersökningen påbörjades informerades deltagarna om undersökningsplanens beskrivning av vad vi skulle komma att arbeta med. Det innebar en

förmiddag med teori på skolan och en eftermiddag med exkursion till Vikhagen och till Spillings.

Deltagandet i det arkeologiska forskningsprojektet ska ses som ett led i skolans vikingatida satsning inför och under 2005. Lännaskolan hade avsatt en lärare för detta och förutom grävningen skulle eleverna redovisa sitt arbete i en rapport. Denna rapport och dagboken från grävningen finns med som bilagor i föreliggande rapport.

Undersökningsmetod

Undersökningen genomfördes på så sätt att stensättningen och intilliggande område torvades av. Två profiler upprättades så att de korsade varandra rakt över graven.

Dokumentationen gjordes först som kvadranter och därefter som två halvor av anläggningen. Efter att stenpackningen hade tagits bort fortsatte undersökningen genom att med skärslev arbeta sig igenom jorden under stenarna.

Två profiler dokumenterade gravens form och utsträckning. Den ena över anläggningens stenpackning och den andra över den nedgrävning där så småningom ett skelett påträffades. Den undersökta ytan utvidgades så småningom eftersom grävningen kom att visa att det fanns ytterligare en grav i området (se kapitel 3); en brandgrav.

Anläggningen (A1) före avtorvning. Graven syntes som en tydlig förhöjning i marken, med ett flertal gråstenar synliga i markytan. Avgränsningen av graven mot omgivande mark är otydlig. Inga konstruktionsdetaljer kunde urskiljas i markytan.

Undersökningen av gravfältet vid Vikhagen 2005

Undersökningen omfattade en anläggning på gravfältet RAÅ59 i Boge socken, Gotland (A1). Det var en stensättning som i denna rapport kallas Vikhagen 1. I anslutning till den påträffades ett sotlager som först såg ut att höra till Vikhagen 1. Detta visade sig vara en brandgrav, över vilken sten från Vikhagen 1 rasat ut. Brandgraven kallas i rapporten Vikhagen 2.

Anläggningsbeskrivningar

Vikhagen 1

Vikhagen 1 utgjordes av en stensättning, belägen i gravfältets norra del förutsatt att de synliga gravarna utgör en begränsning. Anläggningen var ca 4 meter i diameter med viss reservation för att djur har trampat ut anläggningen och stenar har rasat ut. Djur, häst och nöt, har betat här så länge man kan överblicka bakåt i tiden. Någon distinkt kantkedja kunde inte urskiljas i stenpackningen. I anläggningens sydöstra del kunde en möjligt ursprunglig gravkant

Anläggning A1 efter avtorvning. Graven framträder som en oregelbunden stensättning utan några konstruktionsdetaljer.

Under stenpackningen framkom ett mycket fragmentariskt skelett.

ändå skönjas. Detta nämnt med reservation för att en sådan kant eftersöktes.

Anläggningen bestod av mellan två och tre lager med stenar. Centralt under stenpackningen låg ett skelett placerat i utsträckt rygläge. En mörkfärgning kring skelettet avslöjade en grund nedgrävning på mellan 0,1 och 0,15 meters djup, som en oval grop med måtten 2 meter i SSV- NNÖ-riktning. Kroppen var placerad med huvudet i SSV. Inga föremål påträffades i anläggningen.

Vikhagen 2

Vikhagen 2 utgjordes av en ansamling av sten i anslutning till Vikhagen 1. Anläggningen var ca 2,5 meter i diameter, med reservation för att dess avgränsning var svår att bedöma. Anläggningens kant bestod av spridda stenar. En mörkfärgning som innehöll ben, sot och kol var det centrala i anläggningen mellan dessa stenar. Mörkfärgningen hade måtten ca 1,9 x 1,7 meter. En större och en mindre koncentration av ben fanns i detta, men enstaka ben påträffades spritt inom hela den mörka ytan.

I anläggningen påträffades tre föremål. En spjutspets av järn, en sölja av brons och ett bronsföremål som kan vara ett beslag eller möjligen ett armband. Söljan och det andra bronsföremålet hade båda mycket lika streckornamentik. Samtliga föremål påträffades mycket ytligt i samband med att det övertäckande torvlagret genomsöktes.

Osteologisk analys

Efter osteolog Magnus Erikssons genomgång av

Anläggning 2 (Vikhagen 2) bestod av en lös stenpackning, i vilken spridda brända ben påträffades. I anläggningen framkom några föremål i form av en spjutspets av järn, en bältesölja i brons och ytterligare ett bronsföremål, sannolikt en del av ett beslag.

benmaterialet kan följande noteras i benmaterialet.

Vikhagen 1 bestod som beskrivits av obrända ben. De var tämligen slitna och Eriksson menar att det inte rör sig om en ung människa. Även tänderna är hårt nedslitna vilket styrker det antagandet. Benmaterialet i graven var tämligen ordnat och han konstaterar vidare att höger hand ligger vid kroppens vänstra sida.

Det innebär sannolikt att skelettet begravts med korslagda armar. Här saknas dock ryggrad och revben i princip helt. Dessa har sannolikt förstörts av fukt. Könbestämning har inte varit möjlig på grund av det fragmentariska tillståndet av skelettet. Med tanke på att det rör sig om en äldre människa kan skelettets längd i viss mån användas, vilket indikerar att det rör sig om en kvinna.

Vikhagen 2 bestod av brända ben, varav flera från ett mänskligt kranium. Inget tyder på att det var fler individer än en. Det fanns inte några av fragmenten som kunde identifieras som djurben. Någon form av köns- eller åldersbestämning har inte kunnat utföras. Med tanke på fyndet av en lans och en bältesölja torde det röra sig om en man.

Fyndanalys

Samtliga fynd från tabellen ovan har analyserats av Lena Thunmark-Nylén. Datering framgår av tabellen ovan och i kapitel 4. Spjutspetsen är skickad (i sina olika delar) för konservering till Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna. Bronsföremålen är båda i gott skick och kräver ingen mer omfattande behandling.

Undersökningens resultat

Undersökningen initierades utifrån ett par konkreta frågor. Frågorna handlade om datering, om vem gravfältet var upprättat för och om någon en särskild prägel kunde urskiljas, jämförbar med de iakttagelser som Einerstam och Thålin gjorde vid gravfältet på Slite torg (beträffande östlig och västlig karaktär). En ytterligare fråga rörde huruvida gravfältet hyste fler gravläggningar än de uppenbara stensättningarna.

En datering låter sig göras tämligen väl genom fynden vid brandgraven, i rapporten kallad *Vikhagen 2*. Spjutspetsar av E-typ dateras av Lena Thålin Bergman till 800-tal och tidigt 900-tal (Thålin-Bergman 1995:252) baserat på Jan Petersens indelning. Samma E-typ har i en uppsats i laborativ arkeologi vid Stockholms universitet som handletts av

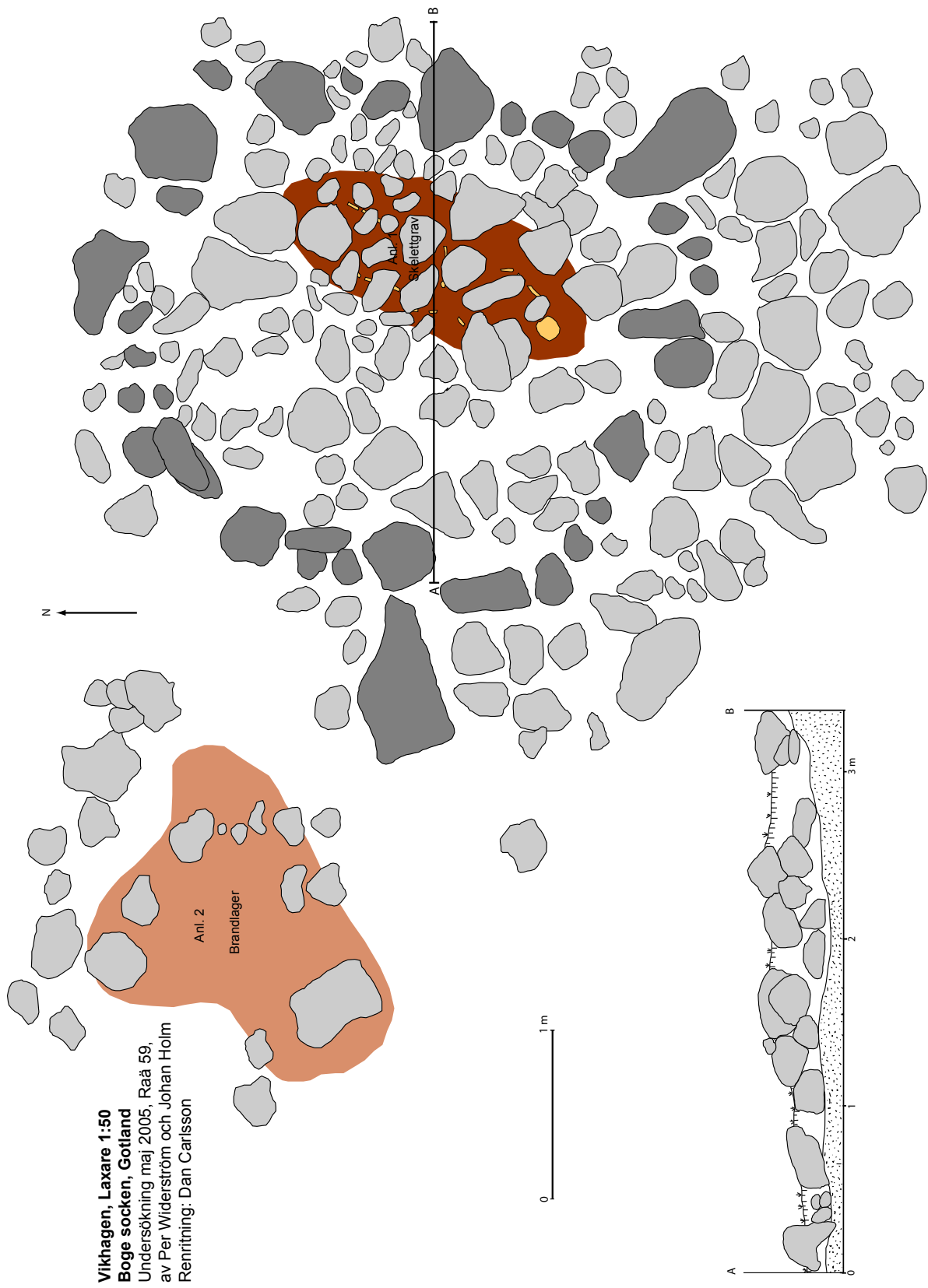
Lena Holmqvist-Olausson daterats till sent 700-tal fram till 800-talets mitt (Krusten, E. 2001).

Söljan kan, utifrån den typologiska indelning som Lena Thunmark-Nylen upprättat, bedömas höra till tidigt 900-tal. Att påstå att brandgraven kommer från tiden kring år 900 torde därmed inte vara helt fel. Skelettgraven, *Vikhagen 1*, innehöll inte några daterbara föremål. Att det är en skelettgrav torde dock indikera att den sannolikt är yngre än brandgraven. Detta är dock ett osäkert utlåtande.

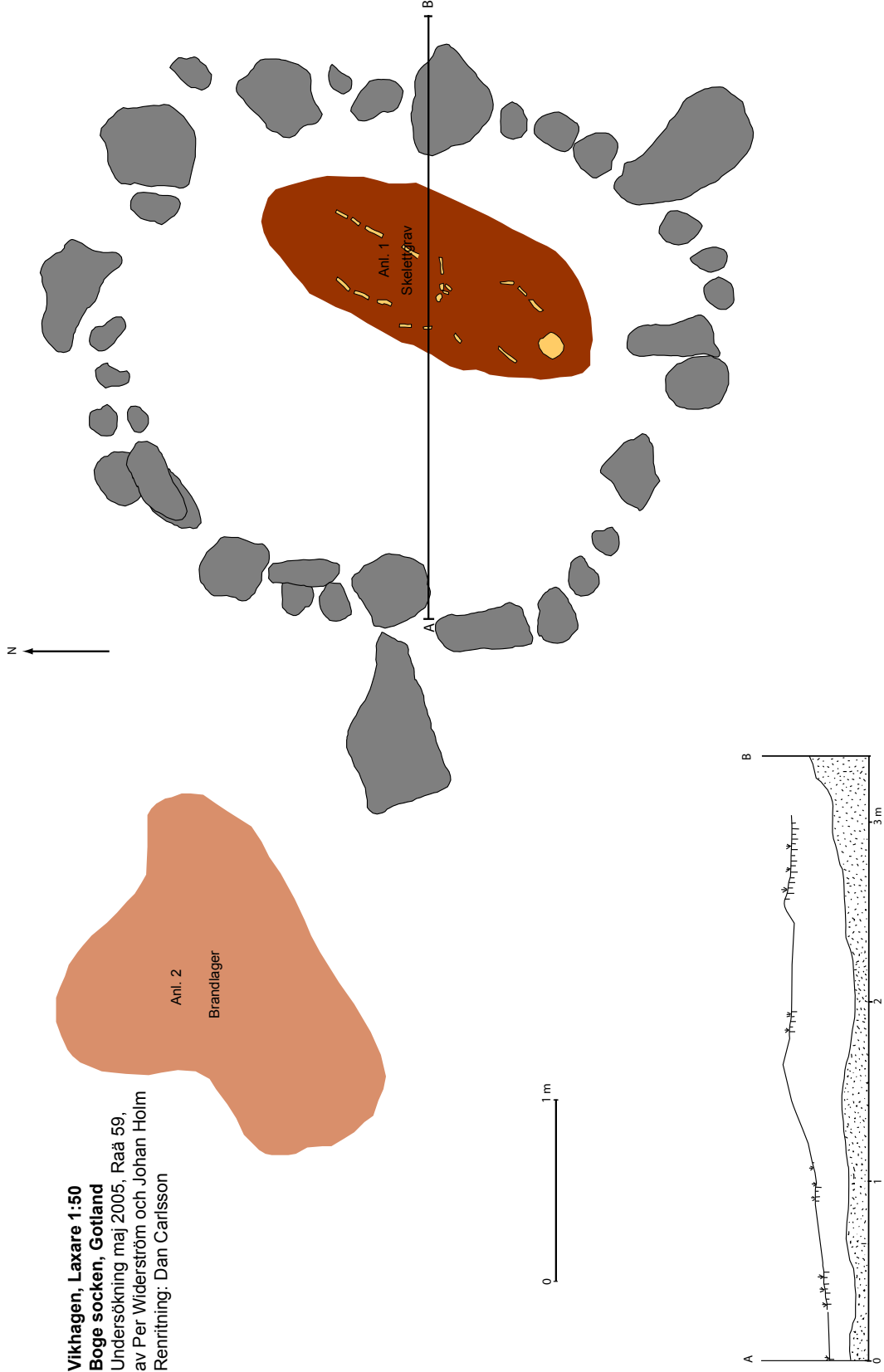
Fynd						
Anl	Fnr	Sakord	Typbet	Materi	Date-ring	Åtgärd
2	1	armb/ beslag		kopparleg		kon-serv.
2	2	sölja		kopparleg	ca 900	kon-serv
2	3	spjutspets	E-typ	järn	800-900	kon-serv

De två gravarna kan inte sägas ha någon direkt prägel av östliga eller västliga influenser. Spjut av typ E förekommer i relativt stor utsträckning bland gravfynden från Birka, men de finns även spridd över Gotland. En närmast identisk spets finns på historiska museet och har hämtats från Hellvi socken på nordöstra delen ön. Från Gudingsåkrarna i Vallstena är också flera exempel kända. Spjut av E-typ finns också i Ryssland och Finland varför den snarast bör betraktas som en allmänt spridd typ av vapen.

Vikhagen, Laxare 1:50
Boge socken, Gotland
Undersökning maj 2005, Raå 59,
av Per Widerström och Johan Holm
Renritning: Dan Carlsson

Att gravfältet innehåller fler gravar än de som syns kan fastslås med tanke på den brandgrav under flat mark som påträffades vid undersökningen. Enligt uppgifter från Björn Engström, ägare till Spillings gård nordöst om Bogeviden, påträffades också distinkta sot- och kolfläckar i anslutning till gravfältet då återplantering av träden gjordes. Detta kan ha sin förklaring i skogs- och rotbränder, men att det finns flera brandgravar kan naturligtvis inte heller uteslutas.

Tolkning

Gravarna var båda två från vikingatid kan man fastslå trots att den ena inte innehöll daterande fynd. Läget och höjden över havet styrker ett sådant antagande. Att Vikhagen 2 var en vapengrav är inte heller förvånande från denna tid om man ser det i ett vidare perspektiv.

Bältesdetaljer som söljor är vanliga i gravar från vikingatid och understundom ett bra daterande föremål. Den sölja som här påträffades bör vara från tidigt 900-tal enligt Lena Thunmark-Nylén (Thunmark-Nylén 2005-05-21).

”Pau tíðkast hin breiðu spjótin” – de börjar bli på modet nu, de bredbladiga spjuten

Spjutspetsen från Vikhagengravfältets anläggning 2 är av en modell som kallas E-typ. Det är en lång slank spets och föregår de kantigare och bredare som blir vanligare under senare delen av 900-talet.

Vapenfynd kring Bogeviden

Här följer en kort beskrivning av kända vapenfynd i anslutning till Bogeviden. Dessutom redovisas ett par andra kända platser där fyndtyperna förekommit.

Laxarve

Vid tidigare undersökningar på ett av Laxarves tre gravfält, RAA 9, har 15 gravar undersökts. 9 av dem var brandgravar och 6 av dem var skelettgravar. Sammanlagt fanns där fem stycken vapengravar. Undersökningarna har gjorts av Greta Arwidsson vid upprepade tillfällen mellan 1949 och 1955 och Erik Nylén avslutade undersökningen med den sista graven under 1956.

Gravarna kommer från en period av tid som börjar med sen vendeltid. Här påträffades tre spjutspetsar i gravarna 1, 6 och 11. Det fanns även andra fynd av vapenkaraktär i två av ”spjutgravarna”.

I grav nummer 6 påträffades också en yxa samt hästutrustning i form av betsel. I grav nummer 11 återfanns rester av en sköld samt en bildsten. Grav 1 var en skelettgrav under stensättning medan grav 6 var en brandgrav under stensättning och 11 var en brandgrav i en hållkista. Om den var synlig ovan mark framgår inte av rapporten.

Övriga vapengravar på detta gravfält var nummer 14, en skelettgrav i en kista försedd med en bildsten som lock. Graven kallas i Greta Arwidssons rapport för ”övertorvat röse”. I graven påträffades en yxa samt ett mynt. Myntet har bestämts av Kenneth Jonsson till att vara präglad i Mainz, Tyskland, för ärkebiskop Lupold. Präglingsperioden är 1051-1059. Detta anses vara den yngsta graven på gravfältet (Jonsson, K., muntligen).

Från närområdet har ytterligare tre spjutspetsar hittats och lämnats in. De betraktas som lösfynd men kommer med största sannolikhet från en del av gravfältet som förstörts vid jordbruksarbeten.

Blandningen av brandgravar och skelettgravar, med inslag av vapen i gravarna, påminner till sin karaktär de gravar som undersökts vid Vikhagen och de är sannolikt till en del parallella i tid.

Slite torg

Det andra gravfält som undersökts är RAÄ 93, mitt på det som idag är Slite torg. Här har 50 gravar undersökts mellan 1916 och 1959. De mest omfattande undersökningarna har utförts av Einerstam/Thålin. Resultaten från dessa undersökningar finns presenterad i Gotländskt arkiv 1946.

Bland begravningarna på Slite torg har fem vapengravar påträffats. Tre av dem innehåller spjutspetsar, tre av dem innehåller yxor. En av gravarna innehåller både ett spjut och två yxor. Denna grav har daterats till sen vikingatid (1000-tal) med hjälp av en yxa av Petersens typ M och en ostbaltisk eller rysk skäggyxa. Spjutet var dock av obestämd typ.

Övriga fynd

Från gården Pilgårds ägor (fnr SHM 8787) har 9 stycken spjutspetsar lämnats in från den i dag oidentifierade ”Tynnarve åker”. Sannolikt rör det sig om sönderplöjda gravar då andra fynd från samma åker pekar i samma riktning. Även inne i Slite redovisas fyndnummer 202 som en samling av föremål från ”Lännaskolan” eller gamla folkskolan. Här finns två spjutspetsar och en järnyxa.

Gudingsåkrarna

I Vallstena socken, från Gudingsåkrarna, har flera spjutspetsar påträffats. Så här beskriver Mårten Stenberger fyndplatsen i Gotländskt arkiv från år 1943; ”Vid varje spadtag skola en eller flera spjutspetsar ha blivit uppkastade, och när diket var färdigt stucko massor av rostiga järndelar fram överallt”. Rosten från de sönderfallande föremålen färgade på våren dikesvattnet rött.

Dikesvallen blev sedan ”utförsad på åkern och föremålen fick förvittra. Ingen hade en aning om att det fanns något värde i dem” (Stenberger 1943). Totalt var 463 av de 550 föremål som hittats fram till 1943 spjutspetsar. Offer eller inte, spjuten tycks ha varit vanligt förekommande i rituella sammanhang, såväl vid gravsättning som vid offer.

Birka

Från Birka finns inte mindre än 23 spjutspetsar av E-typ av de totalt 54 spjutspetsar som påträffats som gravfynd. De finns i såväl (och framför allt) kammargravar, brandgravar och skelettgravar (Krusten 2002:14).

Sammanfattning

I trakten förekommer uppenbarligen vapengravar genom hela vikingatiden. Spjutet av E-typ är, om inte vanlig, inte heller ett överraskande fynd från en grav i området från denna tid.

Pedagogisk utvärdering

Förutom det vetenskapliga arbetet vid undersökningen av graven/arna så var också veckan i fält ett pedagogiskt inslag i projektet. Sex elever från Lännaskolan i Slite och en praktikant från Länsstyrelsen Gotland deltog i arbetet tillsammans med arkeologerna Per Widerström och Johan Holm.

Att gräva med amatörer är ingen direkt ny företeelse i arkeologivärlden, men i detta sammanhang handlade det inte i första hand om att få gratis arbetskraft till en undersökningsplats, utan att i ett projekt försöka stärka unga människors känsla för hembygden och dess kulturhistoria. Allmänt kan man säga att försöket slog mycket väl ut.

Det vetenskapliga arbetet kunde utan problem genomföras hand i hand med det pedagogiska jobbet. Eleverna, som går i högstadiet i nian och åttan, visade stort intresse och tog sig an uppgiften med entusiasm och glädje. Vår uppfattning är att eleverna behållit och ökat sitt intresse för bygdens fornhistoria efter veckan i Vikhagen.

Det finns dock en del saker man bör tänka på

när man arbetar med skolelever vid en arkeologisk undersökningsplats, både i förberedelsearbetet och vid själva grävmomentet:

- Förutsätt inga förkunskaper. Minst en dags förberedelsetid med eleverna behövs före grävningen. Då kan man också få ett grepp om kunskapsläget.

- Det tar på krafterna. En hel vecka i fält kräver en hel del av eleverna i koncentration och ork. Förutsättningen för att orka är stort intresse. De elever från Lännaskolan som visade mest intresse i början var också de som orkade vara engagerade hela veckan. I det här sammanhanget sammanföll det dessutom med ålder. Niorna orkade mer än åttorna.

- Var med på noterna hela tiden. Det kan gå undan ibland när en 15-åring gräver. Gå igenom metodiken noga och upprepa den om och om igen under grävningen. Att ständigt ha koll innebär också att det inte kan vara för många elever per arkeolog på en grävning. Vikhagens sju elever på två arkeologer (och en lärare) fungerade absolut bäst när alla tre vuxna aktivt kunde delta i grävarbetet.

- Dela upp uppgifterna. Ansvarsfördelningen mellan arkeologerna bör vara än mer tydlig än vid en ”normal” grävning. Delvis för att vara tydliga mot eleverna, men också för att inte riskera att något faller mellan stolarna. Är man två ansvariga arkeologer så är nog en klok uppdelning att den ena är pedagogiskt ansvarig och den andre vetenskapligt ansvarig.

Arbetet med eleverna vid Vikhagens gravfält gav definitivt mersmak och det finns all anledning att försöka fortsätta samarbetet med Lännaskolan kommande år. Skolan har ställt upp mer än förväntat och många i skolans personal är uppenbart intresserade av närbygdens fornhistoria.

Man kan också konstatera att fältarbetet, rent vetenskapligt, inte alls sinkades av elevernas medverkan. Snarare tvärt om. Trots att det inte på något sätt var en del av syftet så var eleverna en mycket bra ”arbetskraft”.

Avslutning

Publik verksamhet

Föräldrar, släkt och vänner samt elever och lärare på Lännaskolan i Slite bjöds in till en visning av platsen och undersökningen under grävveckans näst sista

Undersökningarna av graven i Vikhagen genomfördes som ett samarbetsprojekt med Lännaskolan i Slite, som ett led i att engagera bygden i utforskandet av historien runt Bogevikens och som ett led i satsningen på Gotland Vikingaåret 2005.

Eleverna från skolan kom att medverka i hela processen, från planering och avtorkning till undersökning, dokumentation och återställande av graven i ursprungligt skick. Eleverna hade också som uppgift att skriva egna rapporter, vilka bifogas föreliggande rapport som bilaga i slutet av rapporten

dag. Andra ströbesökare kom också till grävplatsen under veckan. Vikhagen är inte idealisk som publik plats eftersom området ligger svårtillgängligt till och dessutom är det besvärligt med nyplanterad skog.

Uppskattningsvis 25 personer var ute och tittade på grävningen. Dessutom var Gotlands Allehanda på besök och gjorde ett större reportage om undersökningen. Även Radio Gotland var på plats och gjorde en direktsänd intervju med några av deltagarna en morgon. Sammanfattningsvis kan man nog säga att grävningen nådde ut till både nära allmänhet och allmänhet i allmänhet.

Tekniska upplysningar

Spjutspetsen (fnr. 2) från anläggningen Vikhagen 2 har röntgats vid Länsmuseum på Gotlands norra magasin av Ove Cederlund. Röntgenbilden visar att en utskjutande detalj på holken inte är en hulling, hake eller vinge som tidigare inte kunde uteslutas. Fyndet ska konserveras vid Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna.

Fyndet har registrerats och förvaras vid Länsmuseum på Gotlands magasin om inte fyndfördelningen anger något annat. All fyndhantering har gjorts i enlighet med Länsmuseum på Gotlands direktiv. Föremålen förvaras i syrafria kartonger på Länsmuseumets norra magasin.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-3115-05

ArkeoDoks dnr: 2005:5

Lägesangivelse: Ekonomiska kartans blad 7J 0f

Koordinater: X- 6401438/ Y-1676744

Undersökningsyta: 35 kvm.

Personal: Johan Holm, Per Widerström, Berit Magnusson, Linda Karlsson, Adam Andersson, André Nordlander, Emil Engström, Birgitta Jacobsson, Sanne Vehoo, Johan Wallin.

Arkivhandlingar: Länsmuseum på Gotland

Distributionslista: Länsmuseum på Gotlands arkiv, Länsstyrelsen Gotlands län, ATA, Lännaskolans bibliotek.

Rapporten sammanställd av Dan Carlsson, Johan Holm och Per Widerström.

Käll- och litteraturhänvisningar

Almqvist, Lena. 1989. Bogevikens : en vikingatida hamn på Gotlands östkust, uppsatsarbete Stockholms universitet

Einerstam, Bernt & Thålin, Harry. 1946. Torget i Slite- ett vikingatidsgravfält. Gotländskt arkiv

Holm, Johan. 2002. Gårdarna i vikens närhet uppsatsarbete Stockholms universitet

Jonsson, Kenneth. 2005-05-31 muntliga uppgifter

Krusten, Eddie. 2001. Spjutspetsar från Birka- en analys av fynd från gravar och Garnisonen. CD-uppsats i laborativ arkeologi vid Stockholms universitet.Handledare Lena Holmqvist Olausson

Lindström, Margareta & Schützler, Lillemor. 1974. Två vikingatida gravfält på Gotland. Slite torg och Laxare 1:8.

Thunmark-Nylén, Lena. 2005-05-21 muntliga uppgifter

Thålin-Bergman, Lena. 1995. ”Spjut” Vikingatiden ABC Statens Historiska Museum Red. Carin Orrling ISBN 91-7192-984-3

Widerström, Per & Holm, Johan. 2004. Bogevikens livliga forntid. En kunskapsinventering av Bogevikens

Sliteweb 2004-12-15: <http://www.sliteweb.com>

Gotland vikingaön 2004-12-15: <http://www.vikinggotland.com>

Spillingsprojektets hemsida: <http://www.spillings.com>

Övriga referenser för vidare läsning och information

Ström, Jonas, & Widerström, Per. 2000. Sensationella skattfynd från Spillings i Othem socken. Gotländskt Arkiv, 72. Visby 2000.

Ström, Jonas, & Widerström, Per. 2001. Världens största vikingaskatt! Populär Arkeologi Nr 2

Rispling, Gert. 2004. Spännande mynt i

Spillingsskatten. Gotland Vikingaön, Gotländskt Arkiv, 76. Värnamo 2004.

Huttu, John. 2004. Bronsdepån i Spillings- skrotförråd eller offer? Gotland Vikingaön Gotländskt Arkiv, 76. Värnamo

Widerström, Per. 2004. Huset där skatterna gömdes Gotland Vikingaön Gotländskt Arkiv, 76. Värnamo 2004.

Ytterberg, Maria, & Widerström, Per. 2004. Bilden av vikingagården Spillings växer fram efter skattfynden Populär Arkeologi Nr 3

Bilaga 1. Elevernas rapport: Dagbok och kommentarer

André Nordlanders rapport.

På måndagen åkte vi ut i skogen. Det första vi gjorde var att rita av platsen och torva av anläggningen. Sen var det bara att plocka upp sten och sen satt vi med murslev och skrapa och tog bort jord och grus.

Vi grävde från två håll. Under stenarna hittade flickorna brunaktiga obrända ben och vi som grävde från andra hållet hittade svart jord med kol och brända ben som var blå eller vita. Det blev en ny anläggning

Så skulle vi torva av ännu mer så att utgrävningen blev fyrkantig. Vi började sålla jorden som vi grävde upp och då hittade vi en metallbit i sållet från den andra anläggningen. Sen hittade flickorna och Adam en del av en skalle. Per hade varit och pratat med grävarna vid Spillings och nu kom de för att se på vår utgrävning.

Sen kom Dan Carlson. Alla gillade läget. Tidningen kom och fotograferade oss. Det kändes som om hon (reportern) jagade mig. Tidningsartikeln blev bra.

Nästa dag kom Radio Gotland så vi måste komma en timme tidigare. Det var tröttsamt. Radion pratade med Adam, Linda, Birgitta Per och Johan. Det var direktsänt. När dem hade gått så fortsatte vi. Vid tre tiden kom föräldrarna och tittade på när vi plockade upp skelettet.

På fredan morgon grävde vi ut lite till och vi hittade inget mer, på eftermiddag så la vi tillbaka all sten.

Adam Andersson och Birgitta Jakobssons rapport

Måndag den 16/5

Vi började kl: 09:00. Vi kom fram till platsen och valde en stensättning som såg någorlunda lagom stor ut för att hinna med på en vecka. Tjejerna började med en anläggningsbeskrivning, medan killarna torvade av. Det gick bra för oss till den rabiesliknande Elvis (galen hund) kom fram med sina JÄTTE-tänder och bet en. 11:15.

Nu skrek våran matklocka Berit att vi skulle åka och äta 12:00 skrek katten i matsalen och då åkte vi där ifrån, mätta å belåtna och Sanna fick höra den roliga kattklockan. 12:15 var vi tillbaka då började vi genast efter Mulle

mecks (Johan Holm) kommando. Vi tog genast våra vapen (hinkar och spadar) och började torva färdigt. 14:40 började tjejerna skriva dagbok. 15:00 avslöt vi arbetet och åkte hem.

Tisdag den 17/5

Vi började kl: 09:00. Vi tog våra vapen och började leta efter kantkedjan. När vi har grävt en stund (cirka en timme) hittade vi en brandgrav. Killarna gjorde en skiss över anläggningen. Vi började ta bort stenar för att få en profil. André började med att plocka bort stenar från den sydöstra biten. Så vi så småningom kunde få en mittenprofil. Mulle meck ville att vi tjejer skulle börja med den sydvästra biten. Där hittade vi först bara maskskal (snigelskal), men efter en stund hittade vi våra rötter (de första ben bitarna).

Klockan blev till 11:14 och våran matklocka skrek att det var mat. Vi gick till parkeringen. Lasse Lif hade kommit med maten till oss. Men i dag var det inte så lätt att äta för Linda. För att en liten hund med namn Elvis kom och ockuperade hennes matro. Sanna tog fram sin efterrätt som var kräm och spillade den på byxorna.

Vi andra tyckte att maten var god så vi spillde inte eller fick den ockuperad. 12:02 gick vi tillbaka och fortsatte med profilgrävningen.

Då hittade vi en bit av en hjärna (skallen) och då blev det lite roligare. Linda och Birgitta började då med våra teorier om att den kunde vara en eskimå eller en pygmé. 14:30 skrev vi dagbok och åkte hem.

Onsdag den 18/5

Vi började som vanligt (titta måndag, tisdag). Vi tog bort alla stenar förutom kantkedja och mittenprofilen. Adam, Birgitta, Linda och Sanna började undra när Kurt Olsson (Per) skulle börja jobba. Han svarade: – Jag jobbar redan, jag har en pärm i min hand och ser ansträngd ut och min mobil ringer ju stup i kvarten. Vi svarade: – Är det så lätt att bli arkeolog, Sitta med en pärm och svara i mobilen, vara allmänt glad och lycklig

Det var också den dagen som pressen kom till oss och vill ta lite kort och fråga massa frågor. Det var kul. 11:25 gal vår matklocka och sa att den var dax att börja gå mot bilarna så vi kunde äta. Det var bra att ha en levande klocka med sig, för då behövde vi aldrig sen hur mycket klockan var.

Maten var god och vi kom på att maten smakar

bättre när man är ute i natur. Sanna som hade med sig kräm i dag med. Lyckades inte att äta upp hela utan att spilla. Efter den goda maten och mycket skratt så gick vi tillbaka och fortsatte med att gräva. Efter en stund få kom vi ner till skelettet som låg där och såg glad ut.

Vi grävde fram skelettet tydligare så föräldrarna skulle kunna se vart det har legat. Klockan (Berit) sprang iväg en stund och vi kom på att det blev tyst. (det var skönt att få vila öronen en liten stund). Klockan blev mycket och det var dax att plocka ihop för i dag..

Torsdag den 19/5

För ovanlighetens skull började vi 08:30 tack vare den där förbannade radion som inte kunde komma en halvtimme senare. Adam, Kurt Olsson, Linda och Mulle meck fick prata i direktsänd radio så hela Gotlands befolkning kunde höra dom. Det var en riktigt slapp dag för vi kunde inte göra så mycket så Adam hade med sig en pärboll som Kurt Olsson tyckte gjorde ont att slå på. Och Adam nästintill bara hånade honom.

Den enda som jobbade var nästan bara Per som satt med sin pärm och luktade på blommorna (för det tyckte han var ansträngande) Äntligen gol klockan för mat!!!! Vi sprang till maten för vi var hungriga.

Som vanligt tog Sanna fram sin kräm och som vanligt spillde hon igen men denna gång på jackan. Adam låg och lekte på en sten och trodde att han var en falukorv sen var han en grävling. Han sprätte jord på Sannas skor som hon sparkade tillbaka i hans ansikte. Följden av detta var att Adam spottade på hennes sko Muhahahaha.

Vi gick tillbaka till graven och började plocka bort stenar mellan de båda gravarna för att se om det fanns något sammanhang. 15:00 kom föräldrarna till oss på besök och alla verkade vara intresserade. När de vuxna hade sett klart och Johan dragit sin vals om vad det kunde vara så började vi plocka upp benen och linda in dom i papper. Sen la vi dom i papperspåsar. Sen åkte vi hem. PS. Det blev ingen sovmorgon denna morgon och det var Sannas sista dag snyft DS.

Fredag den 20/5

Nu började vi 09:00 alla var små sega denna morgon. Speciellt Adam som fyllde år (grattis Adam). Vi grävde rent graven ner till steril mark för att se om vi hittade något (som vi inte gjorde). Sen började några sälla jorden som vi lagt undan för att se om vi hade missat något. Elvis som vanligt var på alla elever för fullt och han tyckte att det var roligt. Det var det

enda vi gjorde tills Berit gal. Sen åt vi och denna dag utan Sannas spillande, snyft!

Sen gick vi till baka för att fylla igen gravarna med sten och jord och det gick undan tyckte vi. Det blev lite gnäbb på tjejerna (jaja Per och Johan med ingår i samma liga som Linda, Birgitta och Berit) för dom tyckte att killarna var lata. Till slut var killarna TVUNGNA att jobba, suck!

Adam citerar: men jaja vad gör man inte för kärleken. Men kärleken i luften försvann med Sanna, snyft! Vi var klara kl 13:30. All packning och alla verktyg befann sig nu i Pers bil, sen åkte vi hem.

Vi som var med denna vecka var:

Adam Andersson, Birgitta Jakobsson, Linda Karlsson, Andre Nordlander, Emil Engström, Johan Wallin, Sanna Vehoo, Johan Holm (Mulle meck), Per Widerström (Kurt Olsson), Berit Magnusson (Matklockan).

Sammanfattningrecept

4 ton jord
8 ton sten
50 mask skal
Riktigt många ben
10 hinkar
2 spadar
10 skärslevar
4 penslar
7 elever
2 arkeologer
1 bibliotekarie

Rör allt samman på en äng med ett stensättning, grädda i solljus, låt grädda i 31 timmar så får du Gotlands klabb och måk arkeolog smäck ab. Till detta serveras en galen rabieshund med skadad höger tass.

Denna rapport är skriven av: Adam (Grottis) och Birgitta (Bingan)

Emil Engströms rapport

Dag 1. Vi torvade av allt och tog bort all jord.

Dag 2. Vi tog bort all sten och börja gräva ut lite grann.

Dag 3. Jag och min kompis grävde ut lite grann till för Johan sa till oss och se lite grann Om det fanns något annat ex; en brandgrav.

Dag 4. Nästan direkt på morgonen hittade vi en brandgrav och en vanlig grav.

Dag 5. Vi började bära tillbaka alla stenar till sin rätta plats.

Linda Karlssons rapport

Utgrävningen startade med att leta reda på den grav, som Per och Johan hade sett ut. Vi började med att torva av hela anläggningen som visade sig vara lite större än väntat. Det tog ett tag, men en utgrävning var tydligen mer än bara lyfta på massa stenar.

När avtorvningen var klar, borstade vi av stenarna och gjorde det snyggt så vi kunde ta kort på den från alla väderstreck. Vi delade upp graven i fyra delar så vi kunde göra en genomskärning. Den delade vi på att gräva ut. Killarna och tjejerna tog varsin kvadrant. Birgitta grävde på de rätta ställena och hittade de tre första benen.

Två ben från en arm och en bit av skallbenet. Vi tyckte att den biten såg ut att komma från en liten skalle, så vi kom fram till att det var en medeltida pygmé. Kanske till och med en eskimå! I den kvadrant som killarna grävde i hittades ingenting. Per och Johan bestämde att de skulle grävas ut mer ifrån kanterna på graven, så man kunde se tydligt hur kantkedjan låg.

Plötsligt hittade de en massa konstigt kol utanför våra anläggning. När de grävt där ett tag hittades också bränt ben och metallbitar. Men så duktiga som vi var, hittades det mesta i sållet. Mycket kvarsittningar blev det.

När vi grävt ut en bit, kunde vi se ungefär hur skelettet låg. Den vägg som blivit emellan de båda kvadranterna revs och vi hittade massa mer ben. Och armar. Första dagen åkte vi till skolan och åt, men det var jobbigt, så resten av veckan åt vi ute i skogen. Vi som var där kände inte riktigt varandra, lite spant var det väl, men efter ett litet tag skrattade vi och tyckte Per var lat som bara lekte med Elvis och läste ur sin pärm.

Många bra tips fick vi också. Hur man på bästa sätt ser upptagen ut. Så klart av Per. Men jag kan intyga, jag såg honom jobba när benen började hittas! En dag kom Gotlands Allehanda på besök. Konstigt nog så var vi i tidningen dagen efter. De va lite kul, med de råkade tyvärr höra om vår pygmé/eskimå teori. En dag kom till och med Gotlands radion och hälsade på. Adam och Linda blev intervjuade av honom..

Och Per fick också komma med på ett litet

hörn. Har skrivit lite mycket om Per. Kan vi hitta på något om Johan nu? Jo.. han lärde oss att vi skulle läsa hans blodiga deckare böcker och hur man Inte lyckas äta jord. Oj förlåt. Det sista var Adam. Roligt var när Elvis sprang omkring och inte gjorde någon nytta alls. Lydde dåligt gjorde han också.

En dag kom alla föräldrar och annat folk för att se vad vi hade gjort under veckan. Efter det plockade vi upp benen och lade dem i papperspåsar. (eller plastpåsar med hål i) Skrev upp vad det var för ben, gjorde såklart Per i sin pärm.

Tillslut var veckan slut och vikingen var upplockad. Vi kastade på alla stenar och lade torven runt omkring så det såg lite snyggt ut. Vi hittade inga jätteskatter. Eller skatter alls för den delen. Men det var en roligt vecka med bra väder och goda muffins!